

““ SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio „Respublika“ priedas

ŽALGIRIS

Nr. 209

Šiais keistais ir bauginančiais laikais, kai žodžiai praranda turėtas savo prasmes, apauga naujomis, neretai - priešingomis, kai vardan globalizacijos idealų keičiamos moralės normos, santykis tarp žmonių, savęs suvokimas pasaulyje ir žmogiškumo apibrėžtis, mūsų iki šiol sava laikytoje kasdienybėje jau vėl reikalingas gidas - žmogus, padedantis suprasti, kokią prasmę iki šiol buvusi aiški sąvoka, institucija ar struktūra reiškia šiandien.

Pavedžioti mus po šabakštynais virtusius prasmų labirintus prašome aktorių Rimantą BAGDZEVIČIŲ:

Lietuvos valstybė

Tai tokia graži, pasimetusi karvutė nešienaujamoje, neprižiūretoje pievoje, kur ir kiekčiai auga, ir sultingos žolės kuokšteliai... Pasidžiaukime - karvutė neprišta. Tik, deja, aptverta spygliuotomis vielomis.

Valstybingumą, ačiū Dievui, Lietuva dar turi, kitaipariant, pieno dar duoda, bet mūsų karvutės akyse - ašaros ir nevilts. Sakoma, kad visų pasaulio karvių akys yra liūdnos, bet taip gali sakyti tik tie, kurie nežvelgė dorai lietuviškai karvutei į akis.

Lietuvos Seimas

Jame paprasčiausiai yra per daug žmonių. Pats esu aktorius ir

Stasio Žumbio nuotr.

Ką reiškia žodis „Lietuva“?

žinau, ką reiškia, kai scenoje yra per daug žmonių: kyla triukšmas, aktoriams atsiranda galimybė „atleisti vadžias“, slapstytis vieniems už kitų nugarų, vieni kitiems trukdyti, net nenoromis, o sėdintieji salėje mato tik nesuprantamą chaotišką garsų ir judesių marmalyne.

Tad, manau, reikėtų pasimokyti iš brolių latvių ir seimūnų skaičių sumažinti mažiausiai perpus. Ir ne tik dėl jų išlaikymo, ne tik dėl atsiskaitomybės visuomenei - jiems patiems tiesiog būtų lengviau dirbti. Jie vieni kitiems trukdo. Jie netgi priversti vienas kitam trukdyti - tokios žaidimo taisyklės, jie juk konkurentai. Jei seimūnų būtų mažiau, sparčiau į priekį judėtų darbai, akivaizdžiau matytųsi už jų nugarų stovintys lobistai, apskritai viskas būtų skaidriau, pigiau, paprasčiau...

Lietuvos partijos

Atvirai tarant, jei koks bičiulis iš užsienio, ne politikavimo, o tik smalsumo genamas paklaustų: „Kuo jūsiškės partijos skiriasi tarpusavyje, kokie jų esminiai atpažįstami bruožai?“, net ir labai norėdamas negalėčiau jam nieko atsakyti.

Sakyčiau: Lietuvos politikai yra tokia visuomenės terpė, kurion suplūsta žmonės, trokštantys valdžios. Jie žino, kad norint pasiekti valdžią reikia surasti gausybę „laikinių draugų“ - tokių pačių slaptų egoistinių sumetimų genamų personų šutvė - mat laimi tie, kurie daugiau turi balsų, pinigų, įtakų... Apsivienijimas jėgos sutelkimo prieš ką nors prasme, jo efektyvumas juk žinomas nuo neatmenamų laikų. Tačiau tikrai nemanau, kad žmones partijose vienija idėjos ar bendri siekiai.

Sakyčiau, lietuviškos partijos yra klubai, kurie yra demonstratyviai uždari, jų koncepcijos ir sumanymai, ir tikrieji interesai papras-

tiems mirtingiesiems neatskleidžiami. Ir tai lietuviškoje politikavimo tradicijoje kažkodėl vertinama kaip „normalu“.

Lietuvos valdžia

Pastaruoju metu daug skaitau apie Gajų Julijų Cezarį. Kas gi sakė, kad įvykiai, vykę prieš du tūkstančius metų, šiandien nėra aktualūs?

Todėl sakau, valdžios žmonių, turinčių didybės maniją, godumo ar kokių kitų psichologinių kompleksų, būta visais laikais. Kuo mūsų šalies valdžia labiausiai skiriasi nuo visų kitų iš istorijos žinomų valdžių? Tuo, kad niekada nesusimąsto apie savąjį laikinumą. Juk turi jie ten net ir kopyltėlę pastatytą - juk galėtų... Ne, ne, nenoriu tiek daug - neagituojau jų melstis, vien užmetus į kryžių akį prisiminti, kad yra mirtingi, tiek politinėje arenoje, tiek pasaulyje. Ypač pasaulyje. Jeigu žmogus įsisąmonina, kad šioje žemėje praleista jo laiko atkarpa trumputė, jo gyvenimo atskaitos tašku tampa klausimas: koki mane įsimins, kaip minės? Ar kaip niekšėlį, ar kaip skudurą, kuriuo galima plauti grindis, ar kaip žmogų, po savęs palikusį ką nors šviesesnio, tikresnio, amžinesnio?

Tik kai nuskamba žmoguje *memento mori*, jis ryžtasi permąstyti tokius nepasveriamus dalykus kaip garbė, orumas, sąžinė...

Demokratija Lietuvoje

Buvo taip, kad Cezaris sukviėte daug svečių į puotą, o virėjų komandai prisvilo maistas. Aukštesnieji pareigūnai net bijojo apie šitai Cezariui pasakyti, tai padaryti liepė pačiam virėjų vyresniajam. Šis atėjo ir, nudelbęs akis, pasakė: „Cezari, aš viską sugadinau - mes neturime ką padėti svečiams ant stalo“. Didžiai visuotinei nuostabai, Cezaris neužsirūstino, pradėjo

juoktis: „Tai ar jau mes tikrai neturime ką ant stalo padėti? O vynos? O vaisiai?...“

Cezaris virėjo net žodžiu nenubaudė. Tačiau šis, vos išėjęs iš valdovo menės, tuojau pat perpjovė sau pilvą. Nes geras, pagarbos ir meilės nusipelnantis valdovas visada atleis. Tačiau savos srities specialistas, pretenduojantis tapti meistru, sau niekada neatleis. Nes pati darbo kokybė, pati pareiga jį tobulai atlikti ir yra jo svarbiausias gyvenimo tikslas, antraip kas gi jis toks?..

Mes turime „gerąjį cezari“ - demokratiją, tačiau parodykite man aplinkui bent vieną, nedovanojanti sau klaidų. Atsimenu plačiai nuskambėjusį įvykį, kai vienas Japonijos ministrų pasidarė charakteri. Nenoriu tokių šurpių sankcijų - pakaktų, jei bent vienas, susimovęs politinėje arenoje, viešai atsiprašytų, prisipažintų klydęs ir pasitrauktų iš arenos. Arba kuri nors partija pasakytų: „Mes nekandiduosime šiuose rinkimuose, nes neįvykdėme šių metų savo partinės programos“. Tada sakyčiau tą patį, ką anuomet pasakiau apie Japoniją: ši valstybė dar turės ateitį.

Lietuvos piliečiai

Giliausioje savo širdies kertele jie savęs tokiais nelaiko. Lietuvos piliečio požiūris į savo Tėvynę kaip buvo nuo sovietinių laikų valdiškas, taip ir liko valdiškas.

Juk kuo jums negražus mūsų „fasadas“? Lietuvybė, kultūra aktyviai palaikomos, nes dėl to plūkiiasi gausybė komisijų, darbo grupių, memorandumai švenčiami, kalbos dienos, rašomas viešas diktantas... O kiek visokių premijų premijyčių prigalvota tiems kultūrai triūsiantiems žmonėms - vien surašius laureatus kultūros puslapius galima aklinau užpildyti...

Tačiau kad visa tai kaip vanduo į smėlį, jau visai kita kalba. Nedaug teužaugome per dvidešimt trejus metus. Nes, tiesą sakant, niekas mūsų nė neaugino.

Pavyzdžiui, niekaip nesuprantu tų studentų krepšelių. Na, jeigu vaikas nori mokytis, tarkim, muzikos, bet visai neturi tam gabumų. Kodėl mes, suaugusieji, matantys jų galimybes ir ribas, apgaudinėjame tuos vaikus ir save pačius, leisdami ir toliau jiems beviltskai daužyti galvą į sieną? Nes mums visiškai nerūpi padėti jaunam žmogui save atrasti, mums visiškai nerūpi orientuoti jaunimą, idant jis įstengtų save realizuoti ir drauge teiktų naudos valstybei. Mums terūpi studento turimas „krepšelis“.

Taip ir išsikreipia siekiamybės, prasmės, požiūriai. Taip atsiranda tokie absurdiški dariniai kaip Lietuvos laisvosios rinkos tyrimų institutas. Ką gali veikti žodis „Lietuva“ pavadinime įmonės, propaguojančios laisvąją rinką? Skamba panašiai kaip Lietuvos išparceliavimo institutas.

Lietuvos švietimas

Sistema veikia taip, kad mokytojas neturėtų vaikams nei jėgų, nei laiko. Jie užverčiami šūsnimis pildytinų popierių, blankų, ataskaitų, valandų skaičiavimų, taip pat gausybė tikrinimų, ar mokytojas nemeluoja, ar atitinka eurostandartus... Atėjęs į mokyklą su įkvėpi-

mu, mokytojas sumalamas į tokį mėšlą, kad po poros metų jau svažoja dumti kuo toliau nuo pedagoginio darbo.

Tačiau jei jau pasakiau, kad visuomenės požiūris į savąją Tėvynę yra valdiškas, tai kaltė už tai neišvengiamai krenta tėvams ir pedagogams, net neklausiant, dėl kokių priežasčių šitai nutiko.

Juk moksleivių tėvai ir pedagogai net tik galėtų, bet ir privalėtų būti kiekvienos valstybės švietimo sistemos šeimininkais.

Lietuvos žiniasklaida

Pasigilinus atidžiau, galima aptikti šios tokios įvairovės apraiškų, tačiau, apskritai pasakius, Lietuvos žiniasklaida yra komercinė. Ji, ypač komerciniai televizijos kanalai, užgožia informacinę, šviečiamąją ir visas kitas įmanomas žiniasklaidos funkcijas.

O komercinės televizijos labai brutaliai ir tiesmukiškai formuoja visuomenės nuomonę. Beje, anti-lietuvišką. Žurnalistų darbuose matyti paviršutiniškumas - akivaizdu, kad arba jiems patiems „vienodai šviečia“ tos temos, kuriomis jie kuria reportažus, arba jie tiesiog pamokyti, kur negalima kišti nosies, nes ištrauksi tokią problemą, kuri neliecina.

Pavyzdžiui, Izraelio Vyriausybėje esama mygtuko, kuris paspaudus akimirksniu išjungtų visus komercinius kanalus. Idant jais nebūtų pasinaudota antivalstybinei veiklai. Lietuvai tokio mygtuko galgi nelinkėčiau, bet kad negalima leisti visuomenės formavimo procesams atsidurti anoniminių asmenų rankose, akivaizdu.

Tolerancija Lietuvoje

Šį žodį galutinai ir labai netolerantiškai uzurpavo seksualinės mažumos ir visos kitas taurias ir gražias prasmes šis žodis prarado. O kur tolerancija beglobiams vaikams? Tolerancija bado neatsigintantiems verslininkams? Tolerancija susirasti darbo ir pragyventi gimtojoje šalyje neišgalintiems jaunuoliams? Tolerancija jokių specialių pritaikymų neturintiame mieste gyvenantiems neįgaliesiems?

Jau supratome - seksualinėms mažumoms tolerancijos niekada nebus gona. Jiems šis žodis - būdas piktžiugiškai pašokdinti valstybę.

Pagrindinis priekaištas čia - minėtajai žiniasklaidai. Jei per žinias, kalbėdami apie toleranciją, žurnalistai pasistengtų atskleisti temą, jie parodytų įvairovę žmonių, kuriems reikia tolerancijos, supratimo, atjautos. Jeigu šalia besipiktinančių seksualinių mažumų atstovų dar pamatytumė minias alkanų vaikų, minias beglobių senelių, pažvelgtume į neįgaliųjų gyvenimus, kažkaip ir savąją toleranciją įprastume dalyti lygiomis dalimis visiems, o ne išrinktaisiais pamažu tampančiais dalelei. Tada galima būtų ir seksualinių mažumų paklausti: „O kur jūsų tolerancija kitiems jos stokojantiems?“

Lietuvos dvasininkija

Žmonės tiki tik tikinčiais ganytojais, todėl Lietuvos bažnyčios, išskyrus Bernardinų ir dar vieną kitą, yra tuščios.

Parengė Rimvydas STANKEVIČIUS

Generolas Pranas Tamašauskas

Panevėžio kraštotyros muziejaus archyvo nuotr.

Būsimasis generolas gimė 1878 metais balandžio 13 dieną Kretingos apskrities Salantų valsčiaus Imbarės kaime. Pakrikštytas Salantų bažnyčioje. Jo tėvai buvo ūkininkai. Šeimoje buvo labai teigiamas požiūris į mokslą.

Elena MARKUCKYTĖ,
Donatas PILKAUSKAS

1897 metais Pranas išvyko mokytis į Peterburgą. Ten buvo susitelkę daug lietuvių. Gimnazijoje privičiausiai pasirošęs iš karto įstojo į 6 klasę. Mokydamasis gimnazijoje pradėjo reikalauti, kad tikybos būtų mokoma lietuvių kalba. Gimnazijos vadovybei nusileidus iš tiesų tikybos buvo mokoma lietuviškai. 1899 metais baigė gimnaziją.

Gyvendamas čia susipažino ir artimai bendravo su būsimuoju Lietuvos prezidentu Antanu Smetona. Baigęs gimnaziją pasirinko kariškio kelią. Įstojo mokytis į Vilniaus pėstininkų karo mokyklą. Ją baigė 1902 metais ir vasario 20 dieną gavo pirmąjį karininko podporučiko laipsnį. Pateko tarnauti į 115-ąją Viazmos pulką, kuris stovėjo Rygos mieste. Ryga tuo metu buvo lietuvių susibūrimo vieta.

Pranas aktyviai įsitraukė į lietuvišką veiklą. Tarnaudamas Rygoje priklausė lietuvių švietimo draugijoms „Žvaigždė“ ir „Kankliai“. 1905 metais revoliuciniai įvykiai palietė ir Rygą. Tuo metu lietuvių karius naujokus gabenė per Rygą tarnauti į tolimus carinės Rusijos regionus. P.Tamašauskas įkalbėjo lietuvius priimti į 115-ąją Viazmos pulką Rygoje. Šis pulkas turėjo garbingą beveik 150 metų istoriją. Kareivinėse skambėjo lietuvių dainos ir naujokai kariai buvo labai patenkinti tokia karine tarnyba.

1914 metais prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. Karo pradžioje Pranas jau turėjo štabskapitono laipsnį. Tuo metu jis vadovavo 6 kuopai ir kautynėse rugpjūčio 6-7 dienomis buvo sunkiai sužeistas. Pasveikęs grįžo į veikiančią armiją ir vadovavo batalionui. Už karinius nuopelnus buvo apdovanotas carinės Rusijos kariniais apdovanojimais. Buvo apdovanotas Šv.Onos III laipsnio ordinu, Šv.Stanislovo II laipsnio ir Šv.Vladimiro I laipsnio ordinais.

1915 metų vasarį pateko į vokiečių nelaisvę. Nelaisvėje praleido apie 3 metus. 1918-ųjų pabaigoje ištrūko iš nelaisvės ir grįžo į Lietuvą. Čia stėjo savanorių į Lietuvos kariuomenę. Iš pradžių Krašto apsaugos ministerijos jam buvo pavesta perimti iš vokiečių kareivines Alytuje. Čia turėjo būti dislokuotas kuriamas 1-asis pėstininkų pulkas. Buvo pasinaudota tuo, kad Pranas Tamašauskas gerai mokėjo vokiečių kalbą. Tarnybą pradėjo 1-ajame pėstininkų pulke.

1918 metais gruodžio 17 dieną 1-asis pėstininkų pulkas, tarp jų ir P.Tamašauskas, persikėlė į Alytų. Alytuje jis buvo paskirtas II bataliono vadu. 1919 metais 1-ajam pėstininkų pulkui pradėjo vadovauti karininkas A.Juozapavičius. P.Tamašauskui tuo metu tekdavo derinti įvairius klausimus su vokiečių karine valdžia. Tų problemų buvo nemažai ir neretai kildavo įvairūs konfliktai, bet juos pa-

► Pasitinkant šv.Tėvo nuncijų arkivyskupą J.E.Rikardą Bartolonį (Riccardo Bartoloni). Prie Panevėžio vyskupo K.Paltaroko namų. Antroje eilėje stovi pirmas iš dešinės Pranas Tamašauskas. XX a. III dešimtmetis

► P.Tamašauskas įteikia pašventintą vėliavą XII rinktinės šaulių vadui Petkevičiui. 1932 m.

► Pajuostis. Čia gyveno gen. Pranas Tamašauskas

vykdavo sėkmingai išspręsti. Iš vokiečių pavyko gauti ginklų, įvairios amunicijos. 1919-ųjų vasarį dalyvavo kautynėse ties Alytumi ir Jieznu, kovojo su raudonąja armija Zarasų krašte. 1919 metais kovo viduryje paliko 1-ąjį pėstininkų pulką.

Naujasis krašto apsaugos ministras A.Merkys nusprendė, kad karininkas P.Tamašauskas bus reikalingas vykdant įvairias užduotis Kaune. Jam skiriama svarbi užduotis - priimti į Kauną atvykstančias užsienio šalių karines ir Raudonojo Kryžiaus delegacijas. 1919 metais kovo 15 dieną į Lietuvą atvyko pirmoji Raudonojo Kryžiaus delegacija iš JAV. Vėliau lankėsi prancūzų, anglų, švedų karinės ir Raudonojo Kryžiaus delegacijos. Reikėjo stengtis gauti naujai valstybei diplomatinę ir karinę pagal-

bą. Dar nemažai laiko Lietuvoje nebuvo kitų šalių diplomatų ir atstovybių. Ypač aktyviai Lietuvoje veikė JAV Raudonojo Kryžiaus atstovai. Jie važinėjo po Lietuvą lydimi karininko P.Tamašausko ir kitų Lietuvos karininkų ir teikdavo pagalbą ligoninėms, prieglaudoms ir kitiems tos pagalbos labai trokštantiems. Didelis darbas buvo siekti diplomatinio Lietuvos pripažinimo.

P.Tamašauskas nemažai prisidėjo, kad viena įtakingiausių pasaulio valstybių Anglija 1919 metais rugsėjo mėnesį pripažino Lietuvos nepriklausomybę. 1920 metais jis buvo perkeltas į Vyriausiąjį štabą. 1920 metų kovą-1921 metų rugpjūtį dirbo armijos inspektoriaus patarėju. Trumpą laiką dirbo vertėju ir prezidento adjutantu. 1921 metais

► Pranas Tamašauskas nemažai prisidėjo, kad viena įtakingiausių pasaulio valstybių Anglija 1919 metais rugsėjo mėnesį pripažino Lietuvos nepriklausomybę

paskirtas 4-ojo pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulko vadu. Šias pareigas ėjo 5 metus. Jo žmona irgi buvo labai aktyvi. 1926 metais birželio 12 dieną jos iniciatyva buvo įkurta Birutėčių draugija 4-ojo pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulke.

1926 metais spalio 2 dieną turėjo palikti kariuomenę. Jo kandidatūra buvo netinkama valstiečių liaudinių partijai. 1926 metais spalio 17 dieną Karininkų klube 4-ajame pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulke suorganizuotos jo išleistuvės. Visi labai šilta atsiliepė apie pulkininką. Jis buvo labai populiarus tarp karininkų ir buvo vadinamas tėvu. Išleistuvių metu jam linkėta grįžti į kariuomenę. Taip ir atsitiko. Atsargoje jis išbuvo neilgai. Prisidėjo prie 1926 metų gruodžio perversmo Lietuvoje. Po jo atgal grįžo į kariuomenę ir paskirtas I karo apygardos viršininku.

1928 metais vasario 15 dieną jam suteiktas generolo laipsnis ir apdovanotas Gedimino II laipsnio ordinu. Daug prisidėjo statant 4-ojo Lietuvos karaliaus Mindaugo pulko kareivines Pajuostyje. Šios kareivinės buvo pastatytos labai gražioje vietoje. Seniau buvusios kareivinės buvo labai prastos būklės.

1931-1935 metais buvo pirmos pėstininkų diviziono vadu. 1932-aisiais generolas P.Tamašauskas išrinktas Panevėžio savanorių kūrėjų sąjungos garbės nariu. 1934 metais, būdamas 1-osios pėstininkų diviziono vadu, buvo paskirtas pirmininkauti komisijai, kuri aiškino 1934 metų birželio įvykius Lietuvoje. Jų metu buvo bandyta įvykdyti karinį perversmą. Buvo apklausta apie 100 asmenų. 1935 metais suteiktas generolo leitenanto laipsnis ir išleistas į pensiją. Vėliau tas laipsnis perva-

dintas į diviziono generolo laipsnį. Buvo suorganizuotos jo iškilmingos išleistuvės. Išleistuvės vyko Pajuostyje 1935 metų spalio 26 dieną. Jose dalyvavo ir naujasis 1-osios pėstininkų diviziono vadovas pulkininkas Stasys Pundzevičius. Atminimui jam buvo padovanotas pabalnotas žirgas. Jo žmonai padovanotas sidabrinis servizas ir atminimo albumas. 1935 metais lapkričio 19 dieną generolo P.Tamašausko išlydėtuvių į civilinį gyvenimą vyko ir „Vienybės“ klube. Jame dalyvavo Panevėžio miesto valdžios atstovai.

Kaip savanoris gavo žemės Pajuostyje ir čia apsigyveno. Bendradarbiavo spaudoje. Jis rašė atsiminimus „Lietuvos aide“, „Panevėžio balse“. Ypač platūs jo kariškų dienų atsiminimai paskelbti „Panevėžio balse“.

1937 metais birželio 19-20 dienomis Panevėžyje suorganizuotas didelis vyrų eucharistinis kongresas. Šio kongreso organizacinio komiteto pirmininku buvo atsargos generolas P.Tamašauskas. Tai buvo pirmasis Lietuvoje vienių vyrų religinis susirinkimas. 1940 metų okupacija sujaukė daugelį, tarp jų ir generolo P.Tamašausko, gyvenimą. 1944-aisiais paliko Lietuvos teritoriją. Iš pradžių gyveno Vokietijoje ir ten dirbo pas ūkininkus. 1949 metais atvyko į JAV. Laikraštyje „Draugas“ spausdino atsiminimus. Už nuopelnus Lietuvai buvo apdovanotas Vycio kryžiaus ordinu, II laipsnio Gedimino ordinu (1928 metais), II laipsnio Vytauto ordinu (1930 metais). Buvo apdovanotas Čekijos ir Latvijos ordinais. Mirė 1951-aisiais. 1994 metais Pajuostyje jam pastatytas atminimo akmuo. 1999 metais P.Tamašausko palaikai pergabenti į Lietuvą ir jis palaidotas Kaune, Petrašiūnų kapinėse.